

Yves Congar

Életem egyik nagy kegyelmének tartom, hogy 1969-től 1974-ig, öt éven át, a Nemzetközi Teológiai Bizottság tagjaként, egy-egy hétre mindig éppen Congar mellett ültem a tárgyalóasztalnál. Ő akkor már csak tolókcsoniban tudott közlekedni. Az a mozgóideg-bénulása, amely már a zsinat alatti években is rengeteg szenvedést okozott neki, egyre inkább elhatalmasodott rajta. Teljes szellemi frissessége azonban megmaradt. Az apostoli Hagyomány iránti feltétlen hűséget megőrizve érzékenyen reagált a Szentlélek minden új rezdülésére. Midőn néhány évvel később arra kértem, hogy a Tokióban szerkesztett japán nyelvű Katolikus Lexikon számára írja meg a „teológia” címszó szövegét, már kórházi ápolásra szoruló, ágyban fekvő beteg volt. Mégis elkészítette a kért szöveget. Kísérő levelében ezt írta: „Szeretnék segíteni Japánon.” Az írásért járó tiszteletdíjról pedig lemondott a japán püspöki kar Iustitia et Pax bizottsága javára.

Valóban, Yves Congar nemcsak mélyhitű, önzetlen, száz százalékgig becsületes keresztény volt, hanem nyugodtan mondhatjuk a múlt század egyik legnagyobb és legelkötelezettebb teológusának. Talán senki sem szenvedett annyit, mint ő teológiai nézetei miatt, mert azokkal megelőzte a II. Vatikáni zsinat tanításait, és így magára vonta az akkori római egyházi vezetőség rosszallását. De ugyanakkor kevés teológus volt, akinek a működése oly erősen befolyásolta volna a zsinat dokumentumait, mint az övé.

Congar fiatalkora

Congar 1904-ben született az Ardennes tartományban fekvő Sedan városában. Buzgó katolikus családban nevelkedett. Főképpen mélyhitű édesanyja volt rá nagy hatással egész élete folyamán. Az első világháború során német ágyúk romba döntötték a sedani katolikus templomot, és az épen maradt protestáns templom lelkésze felajánlotta a katolikus számára templomának használatát. Így a fiatal Congar éveken át protestáns templomba járt katolikus misére, és ez az élmény bizonyára növelte benne az ökumenizmus iránti fogékonyságot. Egészen fiatalon belép a párizsi egyházmegyei szemináriumba, de 1925-ben kéri felvételét a domonkos rendbe.

Teológiai tanulmányait a domonkosok neves Le Saulchoir főiskoláján végzi, ahol tanárai közül Marie Dominique Chenu tesz rá nagy benyomást. János evangéliumának 17. fejezetét olvasva itt ébred rá ökumenikus hivatására: a tanítványainak egységéért imádkozó Jézus akarátának megvalósulásáért akar dolgozni. Tanulmányi útra megy Németországba és Angliába, teológiai előadásokat hallgat a párizsi protestáns főiskolán. Arra törekszik, hogy történelmi és teológiai kutatásokkal lendítsen egyet a katolikus egyházon, úgy, hogy az saját tengelyét megőrizve forduljon a többi keresztény közösség felé azért, hogy nagyobb és teljesebb hűségre törekszik a keresztények egyetlen forrása, a krisztusi evangélium iránt.

Kinevezik Le Saulchoirban teológiai tanárnak. Rengeteget dolgozik, Egy éves munkával megírja a francia *Dictionnaire de théologie catholique* számára a hatalmas műnek is beillő „teológia” címszót. Beindítja 1937-ben az *Unam Sanctam* könyvsorozatot, amelynek első kötetét *Chrétiens désunis* (Szétvált keresztények) címmel maga írja. 1936 óta prédikál a keresztények egységéért tartott januári imahetekken, feszült figyelemmel szavain csüngő hallgatóság előtt. Az akkoriban újnak tűnő teológiai meglátásai azonban nem mindenkinek tetszenek. Már 1939-ben kapja az első figyelmeztetést az akkori domonkos általános rendfőnöktől.

Az 1940 és 1945 közötti éveket német hadifogságban tölti. Szabadulása után teljes lendülettel beleveti magát a teológiai és apostoli munkába. Ahogy később mondta, gondviselészerűen főképpen azokon a területeken nyit új utakat, amelyek később a II. Vatikáni zsinat fő témáit képezték: az ökumenizmus, az egyháztan, a laikusok felértékelése, a papság szerepe, a missziológia, az egyház állandó reformjának szükségessége, a forrásokhoz való

visszatérés stb. 1950-ben közzéteszi *Vraie et fausse réforme dans l'Église* (Igaz és téves reform az egyházban) című művét, 1953-ban pedig *Jalons pour une théologie du laicat* (Irányelvek a laikusság teológiája számára című, úttörő tanulmányát.

Nehézségek

Nagy lendülettel dolgozik Újabb meg újabb műveken, de közben gyülekeznek feje fölött a felhők. 1950-től kezdve Rómából egyre gyanúsabb szemmel nézik a francia domonkosok és jezsuiták teológiai működését, a „nouvelle théologie”-t. Róma; parancsra Congart eltávolítják a Saulchoir-i főiskoláról, Jeruzsálembe küldik, majd Rómába rendelik a domonkosok központi rendházába, ahonnan a Szent Officium (a mai Hittani Kongregáció elődje) idézi kihallgatásra. Nem részesül ugyan nyilvános elítélésben, de nem térhet vissza Franciaországba munkái folytatására; hanem az angliai cambridge-i kis domonkos rendházba száműzik.

Congar érzékeny kedélyvilágát ezek az intézkedések mélyen megsebeztek. Kívánsága szerint halála után kiadott naplójegyzeteiben¹ megrendítő módon számol be érzéseiről: „Már hozzászoktam annak tudatához, hogy akármit teszek is, azt rossz néven veszik, rossznak ítélik, gyanúsak tartják. Hozzászoktam, hogy csak Isten előtti lelkiismeretekre hagyatkozzam; és a szó legszorosabb értelmében csak Istenre számítsak. Egyre inkább csak Isten szolgálatának élek. Szeretnék az igazság szolgálatában és az igazsággal egyesülve egészen egyszerű, önzetlen, őszinte békés és vidám lenni”.²

Lassacskán azonban egyre inkább elhagyja „vidámsága”. Elhúzódó római kényszerszertartózkodása alatt így ír naplójába: „Ma érzem, hogy mindezeknek az intézkedéseknek az abszurditása, apostoli módon bizonyos feladatokra elkötelezett embernek teljes semmibevétele énem egy részének fájdalmas sérülést, traumát okozott. Súlyosan, fájdalmasan megsebesítettek. Valamit eltörtek bennem; és már nem leszek ugyanaz az ember, aki voltam... (De) megmarad bennem az az ember, aki arra törekszik, hogy le ne győzze őt a gonosz, folytassa élete építésének művét Krisztusban, érdeklődjön az emberek iránt, kapcsolatba lépjen velük mindenütt, ahol rájuk talál, és Jézus irányában teljesen hiteles legyen, és azzá váljon az emberek számára.”³

E jó elhatározások azonban nem csökkentik szenvedéseit. Amikor megtudja, hogy Cambridge-be száműzik, így tárja fej érzéseit általános rendfőnökének: „Megsemmisítettek. Személyemet nem pusztították el, nem nyúltak sem a testemhez, sem a lelkemhez. De megsemmisítették mindazt, ami normális kisugárzása révén és emberi kapcsolatai révén kiteszik egy ember életét. Az ökumenikus munkából, amelynek úttörője voltam; nem maradt számomra semmi. A papok iránti igeszolgálatomból nem maradt semmi. Párizsi konferenciákból, a Saint-Jacques-intézetben folytatott tanfolyamokból: semmi. Tanítás: semmi. Az írásaim közzététele gyakorlatilag lehetetlen. Apostoli kapcsolataim, kis csoportokkal való foglalkozásaim meg vannak szüntetve. Hírnevem és hitelességem csorbát szenvedett. A rend tanulmányi házainak vezetésében való normális részvételből ki vagyok zárva. Ami még megmaradt, az a tudományos munkám volt, de Cambridge-be menetelem ennek lehetőségét is legalább a felére fogja csökkenteni.”⁴

Mikor 1956 őszén, rövid nyári, franciaországi tartózkodás után Cambridge-be visszatér, szomorúsága végleg erőt esz rajta: „Üresség vesz körül. Nincs barátom. Nincs, akivel érintkezzek. Kimenten az utcára, és megeredt az eső. Egy fa alá húzódtam, hogy bevárjam az eső elállását, és hirtelen elkezdtem keservesen sírni. Most már mindig csak egy szegény magányos fickó leszek? Örökké csak bőrdőjeimet fogom cipelni? Soha sem lesz senkim és semmim, mintha csak árvagyerek lennék? Nem hallgatja meg Isten ezeket a könnyeimet? Nem mutatja meg, hogy Atya? Ilyen gondolatok között hosszú ideig sírtam, talán egy óra hosszát is. Többször sírtam máskor is,

¹ Yves Congar: *Journal d'un théologien, 1946–1956*. Cerf, Paris, 2000.

² Uo. 245–246.

³ Uo. 289.

⁴ Uo. 414.

amikor világosan meg kellett értenem, hogy elhibáztam az életemet, és nem tudom miféle átoknak vagyok kiszolgáltatva.”⁵

Végül mégis megtalálja Krisztus keresztségében a megoldást: „Meg kell fizetnem ökumenikus hivatásom árát. A Kereszt forrásából meríték erőt... Kérni fogom Istentől a szeretet szándékát, és ugyanakkor a hit ajándékát. Merem elveszteni magamat az élő Isten kezében. Merek a végsőig hinni. Mindent Jézusra teszek fel.”⁶

Lassan azonban kezdett derülni Congar felett az ég. 1956 végén engedélyt kap, hogy Strasbourg-ba menjen, ahol az ottani püspök, Mgr Weber, aki az antimodernista hajsza idején szintén római zaklatásoknak volt kitéve, tárt karokkal fogadja, 1957-ben végül megjelenhet *Le Mystere du Temple* (A Templom misztériuma) című műve, melyet hét cenzornak kellett átnézni, mielőtt megadták volna nyomtatására az engedélyt.

Meghívás a zsinati munkára

1958-ban meghalt XII. Piusz pápa, és az új pápa, XXIII. János megjelenésével megváltozott a légkör. Az új pápa mindenkit meglepett a II. Vatikáni egyetemes zsinat tervének kihirdetésével. Ettől fogva Congar reakcióit 2002-ben közzétett kétkötetes zsinati naplója nyomán követhetjük.⁷

Az egyetemes zsinat meghirdetése nagy örömet váltott ki belőle: „A zsinat meghirdetése óriási érdeklődést és sok reményt keltett – írja. Úgy tűnt, hogy XII. Piusz fojtogató uralma után végre megnyitották az ablakokat. Lehetett lélegezni. Az egyháznak lesz eshetősége. Megnyíltunk a párbeszéd felé.”⁸

Congar nagy reménységét azonban nemsokára lehütötte a pápa által kinevezett előkészítő bizottságok elnökeinek névsora. Erről így ír: „A keresztények egységét előmozdító, újonnan alapított titkárság kivételével, a pápa az illetékes római hivatalokat vezető bíborosokat nevezte ki a bizottságok elnökének. E hír rémesen levert. Láttam, hogy a gépezet könyörtelen. A Róma által türelmesen felépített szisztéma vaskarjaiba szorította a csecsemőként éppen hogy megszületett és élni akaró zsinatot. E szisztéma acélkarjai között csak addig hagyja majd mozogni, beszélni, sőt lélegezni a zsinatot, ameddig neki tetszik. Minden a [pápai] Kúria ellenőrzése alatt maradt. A zsinatot, alighogy megszületett, és mielőtt még élt volna, mar uralom alá vetették, megszabályozták, férfiatlanították.”⁹

A vatikáni hivataloktól, elsősorban a Szent Officiumtól annyit szenvedett Congar félelmei érthetőek. Ebben a lelkiállapotban élte őt 1960. július végén a váratlan hír, hogy a pápa kinevezte őt a zsinat előkészítő teológiai bizottságának tanácsosává.

Congar elfogadta a kinevezést. Megható őszinteséggel írja le érzéseit: „Felajánlom magam, hogy képességem szerint hűségesen szolgáljak a XXIII. János által a Szentlélek ösztönzésére megnyitott zsinaton. Nem fogok senkinek hízelegni, és nem fogok kompromisszumokat kötni, de lojálisan és alázatosan akarok részt venni ebben a nagy ügyben. Mindennap imádkozom az ilyen értelemben vett önfelajánlásomért, hogy ne engedje Isten hazug és hatalomvágyó emberek győzelmét, és őrizze, erősítse meg János pápánkat. Az igazságot akarom szolgálni. Őszintén és alázatosan igyekszem ezt megtenni ezen a nekem megnyitott úton, amelynek számomra való megnyitásáért én semmit sem tettem.”¹⁰

Az előkészítő teológiai bizottságot teljesen uralja a Szent Officium elnöke, Ottaviani bíboros, és a bizottság titkára Sebastian Tromp SJ. Mindketten meg vannak győződve arról, hogy az általuk a római teológiai iskolák szellemében előkészített szövegtervezeteket a zsinat minden

⁵ Uo. 419.

⁶ Uo. 437–438.

⁷ Yves Congar: *Mon journal du Concil.* I–II. kötet. Cerf, Paris, 2002.

⁸ Uo. I., 6.

⁹ Uo. I., 13.

¹⁰ Uo. I., 20–21.

változtatás nélkül meg fogja szavazni. Minden új teológiai irányzatot kizáró és veszedelmes nézeteket elítélő szövegek készülnek. Congar a bizottság egyik tanácsosaként alig tud érvényesülni. Szomorúan írja 1962-ben: „Látom, hogy végérvényesen és örökké meggyanúsított ember vagyok. De ez nem akadályoz meg abban, hogy dolgozzak. A munkám nekik¹¹ nem tetszik, mert jól megérzik, hogy munkám egész értelme abban áll, hogy forgalomba hozzak olyan gondolatokat, olyan dolgokat, amelyeket ők négyszáz év óta, és főképpen száz év óta igyekeztek kizárni. De ez az én hivatásom és az én szolgálatom az Evangélium és a Hagymány nevében.”¹²

Azok a „gondolatok”, amelyeket Congar igyekezett forgalomba hozni, a „forrásaiból merítő” (*ressourcé*), vagyis a jézusi evangélium és az ókori egyház nagy, tiszta Hagymányát előtérbe helyező katolicizmus megteremtését célozzák, amely – Congar szavai szerint - „egy csapásra lesz Krisztusra összpontosított katolicizmus, amely biblikus, liturgikus húsvéti (*pasal*), közösségi, ökumenikus és misszionárius”.¹³

Ez nem volt kis feladat 1960. november 14-én Congar részt vesz a Szent Péter-bazilikában megtartott pápai kihallgatáson, amelyről a következő keserű szavakkal számol be: „Mindenütt ott állnak a pápai csendőrök vagy a svájci gárdisták, ünnepi egyenruhájukban. A szertartás tökéletes rendben zajlik le, de mennyi dísz, mekkora ünnepélyesség! Kárminvörös ruhában díszelgő fiatalemberek teljesítenek fantasztikus szolgálatot. A svájci gárdisták, sisakkal a fejükön, büszkén tartják alabárdjukat. Valamennyi római papnevelő kollégiumot mozgósították, és biztosan több mint tízezer kispap van jelen. De mire való mindez? Mekkora időpazarlás! Vagy negyven bíboros foglal helyet karosszékeken. Mögöttük az emelvényeken püspökök és érsekek ülnek. Bejön gyalog a pápa. Ez szép pillanat. De utána a Sixtus-kápolna énekkara egy színpadias *Tu es Petrus* antifónát énekel. A darab közepes operajellegű. A 10000 résztvevő, a 40 bíboros, a 250 vagy 300 püspök egy szót sem szól. Csak egy valaki beszél. A keresztény nép pedig nincs jelen, sem jogilag, sem ténylegesen. Érzem, hogy az ünnepély alapját képező egyháztan irányzata téves. Egy monarchikus hatalom pazar pompáját látjuk. Miután a pápa (egyedül, mindig egyedül) megadta áldását a 10000-nek, a 300-nak a 40-nek, sajnos, felszáll hordozható trónusára. A résztvevők bután elkezdenek tapsolni. A pápa egy kézmozdulatot tesz, amellyel mintha azt akarná mondani: Sajnos, nem tehetek ellene semmit.”¹⁴

Congar teológiája, a pápa főségének teljes elismerése mellett, a püspökök kollegialitásának és a laikusok felértékelésének igyekezett érvényt szerezni, és amint egyik kis könyvének címe¹⁵ is mondja – egy „szolgáló és szegény egyház” megszületéséről álmodott. Érezte, hogy le kell törölni azt a sok „dinasztikus port”, amely Konstantin császár korától ráakódott a pápák és a többi egyházi vezető „trónjára”. Minden idegszálával átérezte, hogy mennyire távol áll az uralkodói allűröket fitogtató egyházi vezetőség az egyházat képező keresztény néptől. Az említett kihallgatásról való hazatérésről így vall: „Hazaindulok, és egy kicsit eltévedek, áthaladva az emberektől hemzsegó népies negyeden: gyalogjáró nélküli szűk utcák, száradó fehérneműdarabok lógnak az ablakokból, mesteremberek műhelyei szegélyezik az utat, a falakon a kommunista pártra való szavazásra felszólító plakátok. Ezt tapasztalva azt mondom magamnak: annak, amit az imént láttam, amit a Szent Péter-bazilikában csináltak, SEMMI köze ehhez az itt látott világhoz. Egy négyzetcentiméternyire sem egyezik a kettő. Ez már mégis csak sok! Van egy egyházszerkezet, amely magától működik, de egyáltalán nem érintkezik az emberekkel. Holtfáradtan érek haza. Alig tudok felmenni a lépcsőn.”¹⁶

A római bíborosok elnöklete alatt működő előkészítő bizottságok munkájával Congar nagyon elégedetlen. A sok szöveg, az egy liturgikus konstitúció szövegtervezetének kivételével,

¹¹ Vagyis Ottavianinak és a római teológusoknak.

¹² Uo. I., 280.

¹³ Yves Congar: *Le Concile au jour le jour. Deuxième session*. Cerf, Paris, 1964.

¹⁴ *Journal du Concile*. I., 30.

¹⁵ *Pour une Église servante et pauvre (Szolgáló és szegény egyház megvalósítása érdekében)*. Cerf, Paris, 1963.

¹⁶ *Journal du Concile*. I., 31.

skolasztikus teológiai szaknyelven kifejezett és a nem katolikus keresztényekhez való közeledést kizáró módon van megfogalmazva. Congar csak abban tud reménykedni, hogy maga a zsinat más lesz, mint annak előkészítése.

Kezdődik a zsinati munka

1962. október 11-én végre eljön a zsinat megnyitásának nagy napja. Congar jelen van, de élményei megint fájdalmasak: „Elkezdődik a mise. Kizárólag a Sixtus-kápolna énekkara énekel. A liturgikus mozgalom még nem hatolt be a római Kúriába. Ez a hatalmas gyülekezet egy szót sem szól, semmit nem énekel.”¹⁷

A betegségével küszködő Congar annyira kimerült, hogy nem képes végighallgatni a pápai misét, és ezért elmulasztja XXIII. János pápa neves beszédét, amely új reményeket kelt: a zsinat nem akar senkit elítélni, célja az evangélium naprakész hirdetése és valamennyi keresztény egységének előmozdítása.

Ennél a beszédnél is jobban felvillanyozta Congart a zsinat első ülésén lezajló esemény: Liénart és Frings bíborosok indítványára elnapolják a zsinati bizottságok tagjainak megválasztását. A zsinat nem volt hajlandó a római Kúria által előkészített bizottsági tagok névsorát minden további nélkül elfogadni. Néhány napi haladékot kértek és kaptak, hogy a püspökök egymással kapcsolatba lépve, megfelelő tagokat válasszanak a bizottságokba. Congar boldogan így ír Naplójában: „Ez az esemény azért fontos, mert ez az első zsinati tett. Visszautasították a dolgok előregyártását. Amit előre éreztem, megjelent: a zsinat maga talán nagyon különbözni fog előkészítésétől.”¹⁸

Congar küzdelmei azonban nem értek véget. Tagja lett a zsinati teológiai bizottságnak, amelynek elnöke továbbra is Ottaviani bíboros maradt. Mind e bizottságban, mind a zsinati aulában egyre világosabban kirajzolódott a status quót rögzíteni akaró „római” csoport és a XXIII. János szellemében haladásért munkálkodó püspökök és teológusok ellentéte. A „rómaiakkal” szemben Congar nagyon szigorú ítéleteket fogalmaz meg: „A rómaiak nem vesznek részt az élő gondolat folyamában. Nem is ismerik. Semmit sem vesznek figyelembe, ami érdekes íródott olyan kérdésekre vonatkozólag, mint a szexuális erkölcs, a házasság, az eredeti bűn.”¹⁹ „A Kúria nem ért meg semmit. A Kúria tele van olaszokkal, akiket úgy tartanak, hogy ne ismerjék a valóságokat és politikailag alávetettek legyenek, egy leegyszerűsített és hamis egyháztan keretében, ahol mindent a pápából vezetnek le. Ők az egyházat csak nagy, központosított adminisztrációnak tekintik, amelynek központját ők foglalják el.”²⁰ „Ők csak egy dologra gondolkodnak: mindenhová oda kell tenni a pápát. Mindenek fölé kell tenni a pápát. Csak őt látják. Azt akarják, hogy az egyház őbenne létezzen.”²¹

Congar történelmi tanulmányai révén nagyon jól tudta, hogy a centralizál pápai monarchia kiépítése a középkorban, VII. Gergely reformjával kezdődött, és mai formáját nem egyetlen lehetséges formája a pápaság gyakorlásának.

Az egyházzól szóló konstitúció

A zsinat elsőnek tárgyalt dokumentumának, a liturgiáról szóló konstitúciónak egyházképe már nagy haladást jelentett a korábbi, főképpen jogi kategóriákat használó egyházképpel szemben, de a zsinat legfőbb dokumentumának szánt, „az egyházzól szóló konstitúció” szövegtervezete még erősen magán hordozta a római teológia gondolatvilágát. A nagyobb nyitottságot követelő püspökök

¹⁷ Uo. I., 17.

¹⁸ Uo. I., 114.

¹⁹ Uo. I., 78.

²⁰ Uo. I., 180.

²¹ Uo. I., 345.

azonban egyre jobban felismerték, hogy ők képezik a zsinat résztvevőinek többségét. Ezért a felszólalások nagyobbik része e szövegtervezet gyökeres átfogalmazását követelte. Az átfogalmazás a teológiai bizottság feladata lett, ahol - amint Congar naplójegyzetei örömmel megállapítják - Ottaviani és Tromp helyett egyre nagyobb befolyásra tesznek szert a belga teológusok: Charuc püspök, Mgr Prignon, a római belga kollégium rektora, Rigaux, ferences szentírástudós, főképpen pedig Mgr Phillips minden kétség nélkül a zsinat teológiai művének első számú építője – írja Congar. A belgák szorosan összetartanak és szolidárisak. Van bátorságuk. Konkrétak, és van érzékük a hathatós működéshez. Náluk a püspökök és a szakteológusok, louvaini öregdiákként, egyenjogúan dolgoznak. A teológiai bizottságban az irányítás átment a római egyetemek kezéből a Rómán kívüli teológiai egyetemek kezébe. De a Rómán kívüli egyetemek közül egyedül a louvaini egyetem működése volt hatásos”.²² Főképpen „Mgr Philips volt bámulatosan világos, megvolt a lélekjelenléte, és könnyedén adott magyarázatokat és oszlatott el félelmeket. A szegény Páter Tromp gyakorlatilag semmivé lett. Mekkora változás az előkészítő bizottsággal szemben, ahol ő uralkodott, és döntött el mindent.”²³ „A bizottság titkárságában egyedül ülő P. Tromp úgy néz ki, mint egy félig-meddig tönkrement, öreg várúrnő, aki még ott lakik túl nagy és üres kastélyában. Már nem tehet semmit.”²⁴

Congar a belgák teljes bizalmát élvezi, és egyre többször kéri fel szövegek megfogalmazására, javítására. Az újrafogalmazott „egyházról szóló konstitúció” számos ponton teljesen megfelelt Congar szemléletének. A Szentháromság Önközléséből származó egyház misztériumáról szóló első fejezet, az Isten egész népéről, e nép tagjainak méltóságáról, hivatásáról, küldetéséről, jogairól, alapvető egyenlőségéről szóló második fejezet, a püspökök testületének kollegialitását kijelentő és a pápával együtt a püspökök kollégiumát az egyházban a legfőbb hatalom letéteményesének megvalló harmadik fejezet, minden kereszténynek az életszentségre való meghívását tanító ötödik fejezet Congar régebben kifejtett teológiai kíváncsiságait fogalmazta meg.

Az ökumenizmus előharcosaként Congar különösen örült az első fejezet azon állításának, mely szerint Krisztus egyháza „e világban mint megalapított és rendezett társaság Péter utóda és a vele közösségben élő püspökök által kormányzott katolikus egyházban áll fenn (*subsistit in*), jóllehet szervezetén kívül is megtalálható a megszentelésnek és igazságnak sok eleme), melyek mint Krisztus egyházának saját kincsei a katolikus egységre sarkallnak.”²⁵

Ez a megfogalmazás ugyanis lehetővé teszi, hogy nem katolikus egyházakat, például a keleti ortodox egyházakat is „egyházaknak” nevezzünk, és különvált keresztény testvéreinkkel tanulni vágyó párbeszédet folytassunk. Mennyire különbözik ez az egyházkép a Tromp által képviselt felfogástól, amely szerint „a katolikus egyház Krisztus misztikus Teste, és csak a katolikus egyház mondható egyháznak és Krisztus misztikus testének. Ilyen álláspont teljesen lefegyverez, minthogy olyan talajra vezet, ahol az ökumenizmus pont úgy nem képes élni, ahogy egy növény nem tud élni, ha cementlapra ültetik át. Tromp számára az ortodox egyházak csupán csoportos aposztázia szülöttei. Ennek a felfogásnak SEMMI KÖZE a történelmi és konkrét valósághoz.”²⁶

Nehéz csatákat kellett vívni a belgáknak és Congarnak az egyházról szóló konstitúció 8. fejezetével kapcsolatban, amely Máriáról szól. Congar nagy Mária-tisztelő, és könyvet is írt Máriáról, mégis a zsinat alatt harcban állt a dalmát ferences, Balic által erőteljesen képviselt „maximalistákkal”, akik Mária Üdvtörténeti szerepét a végletekig eltúlozták. Congar erről így ír: „Most átélem az egész életemet kísérő drámát: az Evangélium és az apostoli hit nevében harcolnom kell a mariológiának azon földközi tengeri és ír fejleményeivel, elburjánzásával, amelyek nem a

²² Uo. II., 56–57.

²³ Uo. I., 351.

²⁴ Uo. II., 10.

²⁵ *Lumen gentium*, 8.

²⁶ Uo. I., 82

Kinyilatkoztatásból indulnak ki, hanem néhány pápai szövegből.”²⁷ „Balic alapján véve azt gondolja, hogy Mária és Krisztus a megváltás egyetlen princípiumát képezik. Mgr Philips ezt kereken tagadja. Balic felfogása, nézetem szerint, teljesen idegen a Kinyilatkoztatástól. az evangéliumtól és Szent Páltól. Nincs helye az apostoli hitben.”²⁸

Congarnak e tiltakozása nagyon aktuális a napjainkban újra erőteljesen mutatkozó mariológiai túlzásokkal szemben. Magán a zsinaton végül sikerült a Máriáról szóló fejezetben egy olyan szöveget megalkotni, amely szépen és kiegyensúlyozottan szól a Szűzanya személyéről és szerepéről a krisztusi üdvrendben.

A kinyilatkoztatás

Egy újabb harc várt Congarra az Isteni kinyilatkoztatásról szóló konstitúció megalkotásánál. Az előkészítő teológiai bizottság által a zsinat elé tárt szövegtervezet annyira protestánsellenes és elégtelen volt, hogy a zsinat elutasító szavazata nyomán XXIII. János a tervezetet visszavonatta, és a Keresztények Egységét Előmozdító Titkárság közreműködésével új szövegtervezet megfogalmazását rendelte el. Az eredetileg előterjesztett szövegtervezetben, többek között, az állt, hogy a hitletéteményt „részben a Szentírás, részben pedig a Szenthagyomány tartalmazza”. Ez diametrálisan ellentmond a protestánsok *sola Scriptura* (egyedül a Szentírás) alapelvének. Congar erről így ír: „Ők²⁹ azért ragaszkodnak annyira ahhoz, hogy a Kinyilatkoztatás két forrásáról beszéljünk, és a részben-részben szavakat használjuk, mert a Kinyilatkoztatást egyenként vett állítások sorozatának tekintik. Viszont az az állítás, hogy minden valamiképpen benne foglaltatik a Szentírásban, abból a gondolatból él, hogy a Kinyilatkoztatás EGY EGÉSZ. Számomra a kinyilatkoztatás az IGAZI VALLÁSI VISZONY kinyilatkoztatása. E pont teszi egészségessé a Kinyilatkoztatásra vonatkozó egész felfogást.”³⁰

Az újraírt konstitúció kerüli a részben-részben kifejezést, az evangéliumot nevezi a hitletétemény egyetlen forrásának, amelyet aztán a szorosan összefüggő Szentírás és Hagyomány ad tovább. A Szentírás szerepét erősen kiemelő konstitúciót Congar nagy örömmel fogadta, és boldogan írja: „Ez egy nagy szöveg, amely megadja a teológiának az ESZKÖZT ahhoz, hogy teljesen evangéliumivá legyen.”³¹

Ökumenizmus

Congarnak a zsinat előtti nehézségei főleg az ökumenizmus iránti elkötelezettségéből származtak. Ezért nagy örömeire szolgált, hogy a zsinaton a nem katolikus keresztény közösségek képviselői is egyre növekvő számban vettek részt „megfigyelőként”. Maga vallja be, hogy könnybe lábadtak szemei, amikor a Szent Péter-bazilika főoltára szomszédságában felállított tribünön meglátta a nem katolikus megfigyelők színes csoportját.

Congar nagyon örült az ökumenizmusról szóló zsinati határozat megszületésének, amely a katolikus egyházat visszavonhatatlanul elkötelezte a keresztények közötti egység munkálására. Nagy volt viszont a szomorúsága, amikor a határozat megszavazása előtt, az utolsó pillanatban, VI. Pál pápa egy sor módosítást rendelt el a szövegben, például a protestáns közösségekre vonatkozó fejezetbe be kellett illeszteni a „jóllehet úgy hisszük, nem őrizték meg sértetlenül – főleg az egyházi rend szentségének hiánya miatt – az eucharisztikus misztérium eredeti és teljes lényegét”. Congar így jegyzi fel benyomását: „(A módosítások) egésze határozottan gyengíti az ökumenizmusról szóló határozatot, mégpedig legértékesebb pontján, vagyis a fenntartások nélküli, visszavonások

²⁷ Uo. II., 66.

²⁸ Uo. II., 14.

²⁹ Vagyis a római teológusok.

³⁰ Uo. I., 314.

³¹ Uo. II., 478.

nélküli ökumenikus SZELLEM terén. Most egy kicsit visszavesszük azt, amit megadtunk, pont abban a pillanatban, amikor megadjuk. Fenntartásokat vezetünk be éppen abba a lépésbe, amellyel másokhoz közelítünk. Kétségtelen, hogy ez a mai reggel az ökumenikus klíma számára KATASZTROFÁLIS.”³²

Congar szomorú, de nem veszti el reményét. „Az egész mégis csak azt mutatja, hogy elkezdünk dolgozni – írja. – Minden, vagy majdnem minden még megvalósításra vár.”³³

A missziós tevékenységről szóló határozat

Congar a zsinat sok más dokumentumának megalkotásában is tevékenyen közreműködött. Különösen nagy volt a szerepe az egyház missziós küldetéséről szóló határozat megfogalmazásában. E határozat nagyon nehezen született meg. Egyik szövegtervezet a másikat követte. Végül Congar segítségét kérték- Szinte az egész első fejezet az ő alkotása. Idézzük a fejezet első bekezdését, amely szépen tükrözik Congar teológiájának alapját: „A vándorló egyház természeténél fogva (evangéliumhirdető) küldetésben jár, mert a Fiú és a Szentlélek küldetéséből származik az Atyaisten szándéka szerint. E szándék az Atyaisten forrászó szeretetéből ered. Minthogy Ő a forrásból nem származó Forrás, akitől a Fiú születik, és akitől a Szentlélek a Fiú által származik, túlon túl nagy és irgalmas jóságában szabadon megteremtett minket, és ezenfelül ingyenesen arra hívott, hogy az élet és dicsőség közösségében legyünk vele. Ezért bőszégesen árasztotta és folyamatosan árasztja isteni jóságát, hogy a mindennek alkotója végül mindenben minden legyen, magának dicsőséget és egyben nekünk boldogságot szerezve. Istennek azonban úgy tetszett, hogy az embereket nemcsak külön-külön, minden kölcsönös kapcsolat nélkül hívja meg a saját életében való részesedésre, hanem néppé teszi őket, amelyben szétszórta fiait egybegyűlnek.”³⁴

Végső számadás

Congar az egész zsinat alatt halálos fáradtan vonszolta magát egyik helyről a másikra, ahol csak segítségét kérték. Gyakran alig tudott járni, és alig tudta a kezét mozgatni. Aludni is alig tudott valamit. De tudta, hogy minden erejét bele kell vernie a munkába. Az iránta való megbecsülés a zsinat alatt egyre növekedett, de egyre súlyosodott betegsége is. A zsinat utolsó hónapjaiban írja naplójába a következő megrázó sorokat: „Egyfelől lesújt tehetetlenségem, intellektuális és lelki közepszerűségem érzése, másfelől pedig lesújt az a tapasztalat, hogy milyen végtelen megbecsüléssel és milyen baráti érdeklődéssel viseltetnek irántam az emberek. Egy pillanatra lepihentem egy gyóntatószék lépcsőjére.”³⁵ Több mint negyven ember jött oda, és mondott nekem kedves dolgokat: »Elolvastam minden könyvét« stb. Voltak köztük USA-beliek, ceyloniak, afrikaiak, dél-amerikaiak, ausztrálok stb. Érthetetlen, hogy milyen jók hozzám az emberek, és hogy milyen hitelt és hatást tulajdonítanak nekem. Nagyon-nagyon fáradt vagyok.”³⁶

A zsinat végén, minden csalódás ellenére, Congar hálával tud visszanézni ötéves munkájára. Egy későbbi művében így ír: „Azok a nagy ügyek, amelyeknek szolgálni igyekeztem, sikerre jutottak a zsinaton: az egyháztan megújulása, a Hagyomány, a reformszellem, az ökumenizmus, a laikusok ügye, a missziók ügye, az egyházi szolgálatok megfogalmazása.”³⁷

Végső számadásként a következő sorokat jegyezte fel naplójába a zsinat ünnepélyes bezárásának előestéjén: „Lassan és nehezen vánszorgok ki az aulából. Alig tudok a lábamon megállni. Sok püspök gratulál nekem, köszönetet mondanak nekem. Azt mondják nekem: ez jórészt

³² Uo. II., 282.

³³ Uo.

³⁴ *Ad gentes* 2.

³⁵ Tudniillik a Szent Péter-bazilikában.

³⁶ Uo. II., 409.

³⁷ Yves Congar: *Une passion: l'unité. Réflexions et souvenirs 1929–1973*. Cerf, Paris, 1974, 90.

az ön műve. Objektívan tekintve a dolgokat, sokat dolgoztam a zsinat előkészítésén, kidolgoztam és igyekeztem sugározni azokat a gondolatokat, amelyeket a zsinat szentesített. Magán a zsinaton is sokat dolgoztam. Majdnem azt mondhatnám: »Többet dolgoztam, mint bárki más«, de ez mégsem lenne igaz. Gondoljunk csak például Philipsre... Azt ragadtam meg, ami adatott nekem. Igyekeztem jól (?) elvégezni, amit kértek tőlem. Keveset – talán túl keveset – kezdeményeztem. Isten bőségesen elárasztott, bőségesen megajándékozott, messze érdemeim felett, amelyek szorosan véve nem is léteznek...

Tőlem származik a *Lumen gentium*ban az 1. fejezet több pontjának, a 2. fejezet 9., 13., 16. és 17. pontjának és néhány egyéb szövegrésznek első megfogalmazása. A kinyilatkoztatásról szóló konstitúcióban a 2. fejezet szövegén dolgoztam, és a 21. pont az én első megfogalmazásomból származik. Az ökumenizmusról szóló határozat szövegén dolgoztam. Az előszó és a zárszó nagyjából az én szövegem. A nem keresztény vallásokról szóló nyilatkozaton dolgoztam, a bevezetés és a befejezés nagyjából az én szövegem. A *Gaudium et spes* konstitúció 1. és 4. fejezetén dolgoztam. A Missziókról szóló határozatban az 1. fejezet az elejétől a végéig az én szövegem, csak a 8. pont veszi át Ratzinger megfogalmazását. A Vallásszabadságról szóló nyilatkozat egészének elkészítésében közreműködtem, főképpen a teológiai magyarázatot adó pontokban. Az előszó tőlem való. A papok szolgálatáról szóló határozat háromnegyed részét a Lécuyer-Onclin-Congar hámas írta. Én írtam újra az előszót, a 2. és 3. pontot, én írtam a 4-6. pontok első fogalmazványát, én javítottam a 7-9., 12-14. pontokat és a zárszót, amelynek második bekezdése tőlem származik. Így tehát azok a szövegek, amelyeket ma olvastak fel a zsinaton, elég nagy részükben tőlem valók.³⁸

A zsinat után

A zsinat befejezése után Congar fáradhatatlanul dolgozott tovább. Egymás után jelennek meg fontos művei: *Les quatre notes de l'Église* (Az egyház négy ismertetőjegye) című nagy tanulmánya *Mysterium salutis* gyűjtőkötetben, *L'écclésiologie du haut Moyen Age* (A Középkor virágkorának egyháztana, 1968), *L'Église de Saint Augustin à l'époque moderne* (Az egyház Szent Ágostontól a modern korig, 1970), *Un peuple messianique* (Messiási nép, 1975), *Je crois en l'Esprit Saint* (Hiszek a Szentlélekben, 3 kötet, 1980), és még számos más alkotás. Congar részt vesz a Concilium folyóirat szerkesztőbizottságában, és akkor sem lép ki belőle, amikor egyesek, így Hans Urs von Balthasar, a folyóirat szellemét túlságosan haladónak tekintve, kilépnek belőle, és új folyóiratot alapítanak. Ahogy maga megvallja, műveinek írása mellett ezer dologgal van elfoglalva, mert nem akar elutasítani semmiféle kérés.

Fájón érzi a zsinat utáni zavarokat, amelyek a jelen hatalmas kulturális változás velejárói. Sok keresztény csak a politikával van elfoglalva. „Vannak, akik lenézik azokat az értékeket, amelyekből eddig éltünk. Ez egy olyan törés, amelyet nem tudok elismerni” - mondja. De hozzáteszi: „Igyekszem nyílt maradni. Mindenek felett azonban hűséges akarok maradni az apostolok és a szentek hagyományához.”

Zsinati naplójában írja, hogy a zsinat vége felé egy közös reggelinél egy püspök azt hajtogatja, hogy Congar megérdemelné a bíborosi kinevezést. Congar reakciója naplójában: „Isten mentsen ettől! Ez év január-februárjában, amikor Rómában tartózkodtam, hallottam először ez a híresztelést. Azóta többször utaltak nekem erre az emberek. Én ilyenre nem is akarok gondolni.”³⁹ De amire Congar „nem is akart gondolni”, mégis bekövetkezett. Az 1984 óta ágyban fekvő beteg Congart II. János Pál pápa kinevezte bíborossá. Congar ezután nemsokára meg is halt. Rá igazán ráillenek Jézus szavai: „Jól van, derék és hű szolga, a kicsiben hű voltál, sokat bízok rád: menj be Urad örömébe” (Mt 25,21).

³⁸ *Journal du Concil.* II, 511–512.

³⁹ Uo. II., 486.